

Pregled stanja i perspektiva razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

Sažetak

Cilj rada je utvrditi stanje proizvodnih kapaciteta i strukturu ekološke proizvodnje, tržište ekoloških proizvoda, te zakonodavni okvir ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. Pomoću SWOT analize identificirani su osnovni čimbenici koji utječu ili mogu utjecati na perspektivu razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj u budućem srednjoročnom razdoblju. Tijekom jedanaestogodišnjeg razdoblja (2005.-2015.) zabilježeno je značajno povećanje površina i broja poljoprivrednih gospodarstava uključenih u ekološki uzgoj bilja i domaćih životinja u Republici Hrvatskoj, što ukazuje na pojačani interes poljoprivrednih gospodarstava za ovaj proizvodni sustav. Agroekološki resursi s kojima Republika Hrvatska raspolaže omogućavaju ekološku poljoprivrednu proizvodnju u znatno većem obujmu. SWOT analizom je identificirano ukupno trideset (30) elemenata koji utječu ili mogu utjecati na razvoj ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj tijekom budućeg srednjoročnog razdoblja, od čega šest (6) snaga, jedanaest (11) slabosti, osam (8) prilika i pet (5) prijetnji.

Ključne riječi: ekološka poljoprivreda, SWOT analiza, razvoj, Republika Hrvatska

Uvod

Prema definiciji *International Federation of Organic Agriculture Movements* (IFOAM-a) (2008) ekološka poljoprivreda (sinonimi: biološka, organska) je proces kojim se razvija održivi agroekosustav. Takvom je sustavu postojeća plodnost tla ključ uspješne proizvodnje, a temelji se na prirodnim sposobnostima biljaka, životinja i krajobraza, s ciljem optimiziranja kvalitete u svim aspektima poljoprivrede i zaštite okoliša. To je sustav poljoprivrednog gospodarstva koji teži etički prihvatljivoj, ekološki čistoj, socijalno pravednoj i gospodarski isplativoj poljoprivrednoj proizvodnji (Znaor, 1996). Prema tome, u središtu pozornosti ekološke poljoprivredne proizvodnje je skrb za očuvanje agroekološkog sustava. To se očituje izbjegavanjem uporabe agrokemikalija, skrbi za očuvanje trajne plodnosti tla te poticanjem biodiverziteta.

Ekološka poljoprivreda predstavlja poljoprivredu koncipiranu tako da štiti tlo, vodu, zrak, biljne i animalne te genetske resurse, nije za okoliš degradirajuća, tehnički je primjerena, ekonomski opstojna, a socijalno prihvatljiva (Kisić, 2014). Za razliku od konvencionalne poljoprivrede koja se temelji na velikim unosima inputa izvan poljoprivrednog gospodarstva (farme), ekološka poljoprivreda propagira što manji unos izvan gospodarstva. Zato neki znanstvenici za ekološku poljoprivredu kažu da predstavlja brak između ekologije i poljoprivrede (Kisić, 2014).

Zbog pojave negativnih aspekata kapitalno intenzivne poljoprivrede, u vidu negativnih ekoloških, socijalnih i gospodarskih posljedica uzrokovanih masovnom proizvodnjom, specijalizacijom, standardizacijom proizvoda i visokim prinosima pojačano je zanimanje kako strane, tako i domaće znanstvene i šire javnosti za ekološku poljoprivredu (Petljak, 2011).

¹ doc. dr. sc. Josip Gugić, prof. v. š. Veleučilište „Marko Marulić“, Petra Krešimira IV. 30, 22300 Knin, e-mail: jgugic@veleknin.hr

² prof. dr. sc. Ivo Grgić, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, e-mail: igrgic@agr.hr

³ dr. sc. Boris Dorbić, pred., Veleučilište „Marko Marulić“, Petra Krešimira IV. 30, 22300 Knin, e-mail: bdorbic@veleknin.hr

⁴ Marko Šuste, dipl. ing. agr., pred., Veleučilište „Marko Marulić“, Petra Krešimira IV. 30, 22300 Knin, e-mail: marko.suste@veleknin.hr

⁵ Miroslav Džepina, bacc. ing. agr., Guber 17, 80101 Livno, Bosna i Hercegovina, e-mail: miro.dz91@gmail.com

⁶ dr. sc. Magdalena Zrakić, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, e-mail: mzratic@agr.hr

Prema Grahovcu (2005) tri su razdoblja u razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj:

- razdoblje do 1991. godine koje se smatra početkom razvoja ekološke poljoprivrede, a bilo je vezano za entuzijaste;
- razdoblje od 1991. do 2001. godine u kojem su se na tržištu pojavile specijalizirane prodavaonice „zdrave hrane“ koje su pridonijele približavanju ekoloških proizvoda potrošačima te kada su osnovane brojne udruge koje su aktivno sudjelovale u promicanju ekološke poljoprivrede putem seminara, tečajeva, sajмова i različitih izložbi;
- razdoblje od 2001. godine naovamo koje obilježava stvaranje i razvoj institucionalnog i zakonodavnog okvira ekološke proizvodnje.

Ruralni prostori u Hrvatskoj podlijegali su deruralizaciji i deagrarizaciji te je struktura sela i seoske zajednice vrlo narušena. Stoga Puđak i Bokan (2011) smatraju da bi ekološka poljoprivreda možda mogla biti jedan od faktora očuvanja ruralnih zajednica i ruralne kulture i time potaknuti stvaranje nove stabilnosti društvenih i prirodnih sustava. Darnhofer (2005) smatra da prijelaz na ekološku proizvodnju može biti ne samo motiviran ekonomskim razlozima u smislu kratkoročnog uvećavanja profita već može biti i strategija za smanjivanje rizika, ponovno dobivanje kontrole nad resursima i povećanje kvalitete života i rada.

U Akcijskom planu razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. godine (Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2011) kao temeljni ciljevi istaknuti su unapređenje kvalitete života i održivi gospodarski razvitak ruralnih područja i osiguranje socijalnog, kulturnog i demografskog oporavka hrvatskoga sela.

Osnovni kvantitativni cilj Akcijskog plana je povećanje udjela površina pod ekološkom poljoprivredom u ukupnim poljoprivrednim površinama u Hrvatskoj do 2016. godine na 8%. Temelj ovakve projekcije razvoja je zabilježen trend porasta površina pod ekološkom poljoprivredom u Hrvatskoj u razdoblju od 2006.-2009. godine od prosječno 33% godišnje, odnosno s 6.008 ha u 2006. na 14.193 ha poljoprivrednog zemljišta u 2009. godini.

Temeljem prethodno navedenog, cilj rada je utvrditi stanje proizvodnih kapaciteta i strukturu ekološke proizvodnje, tržište ekoloških proizvoda, te zakonodavni okvir ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. Pomoću SWOT analize identificirat će se osnovni čimbenici koji utječu ili mogu utjecati na perspektivu razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj u budućem srednjoročnom razdoblju.

Metode rada i izvori podataka

U radu su korištene metode deskripcije, osnovne analize vremenskog niza i SWOT analiza.

Deskriptivna metoda korištena je za opis i analizu proizvodnih kapaciteta i strukture ekološke proizvodnje, tržišta ekoloških proizvoda, te zakonodavnog okvira ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

Osnovna analiza vremenskog niza (bazni i lančani indeksi) korištena je za obradu i interpretaciju pojedinih sekundarnih podataka u svrhu deskriptivne analize stanja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj.

Temeljem analize stanja, respektirajući institucionalni okvir i okruženje, pomoću SWOT analize dat je prikaz osnovnih čimbenika koji utječu ili mogu utjecati na razvoj ekološke poljoprivrede u budućem srednjoročnom razdoblju.

U radu su kao izvori sekundarnih podataka korištene publikacije Ministarstva poljoprivrede RH, Državnog zavoda za statistiku RH, zatim određeni zakonski propisi RH te istraživanja drugih autora o ovoj tematici.

Proizvodni kapaciteti i struktura ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj 2000. godine bilo je 17 poljoprivrednih gospodarstava ekoloških proizvoda koji su za proizvodnju na 12,5 ha imali certifikat međunarodno priznatih organizacija za njihovo izdavanje (Grahovac, 2005). U 2001. godini broj gospodarstava povećao se na 25, a površine pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom na 100 ha (Slijepčević, 2002). Službeno praćenje broja ekoloških proizvođača započinje 2002. godine kada ih je bilo dvoje upisanih u Upisnik proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (sadašnji naziv upisnika je Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji). U 2003. godini zabilježeno je 130 proizvođača, a u 2004. godini 189 (Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2011).

U razdoblju 2005.-2015. godine broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji kretao se u rasponu od 269 (2005. godine) do 3.061 (2015. godine) (Tablica 1.). Tijekom analiziranog razdoblja razvidno je kontinuirano povećanje registriranih proizvođača ekoloških proizvoda u Republici Hrvatskoj. Na godišnjoj razini najveće povećanje registriranih proizvođača ekoloških proizvoda evidentirano je u 2015. godini kada ih je bilo 39,52% više u odnosu na prethodnu godinu. Također, u 2015. godini evidentirano je 320 ekoloških poljoprivrednih prerađivača (Državni zavod za statistiku RH, 2016).

Tablica 1. Broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji u razdoblju 2005.-2015. god.

Godina	Broj proizvođača	Bazni indeksi proizvođača (2005.=100)	Lančani indeksi proizvođača
2005.	269	100,00	-
2006.	342	127,14	127,14
2007.	477	177,32	139,47
2008.	632	234,94	132,49
2009.	817	303,72	129,27
2010.	1.125	418,22	137,70
2011.	1.494	555,39	132,80
2012.	1.528	568,03	102,28
2013.	1.609	598,14	105,30
2014.	2.194	815,61	136,36
2015.	3.061	1.137,92	139,52

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i izračun autora, 2016.

Površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom u razdoblju 2005.-2015. godine kretala se u rasponu od 3.184 ha (2005. godine) do 75.883 ha (2015. godine) (Tablica 2.). Od ukupno 75.883 ha pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom u 2015. godini, 50.086 ha nalazilo se u prijelaznom razdoblju (Državni zavod za statistiku RH, 2016). U analiziranom razdoblju površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom bilježi kontinuirano povećanje, s izuzetkom 2012. godine u kojoj je evidentirano neznatno smanjenje površine u odnosu na prethodnu godinu. U 2012. godini evidentirano je i najmanje povećanje registriranih proizvođača ekoloških proizvoda u odnosu na prethodnu godinu.

Tijekom analiziranog razdoblja udjel ekoloških površina u ukupno korištenoj poljo-

privrednoj površini kretao se od 0,26% (2005. godine) do 4,94% (2015. godine), što ukazuje na značajno povećanje udjela površina pod ekološkom poljoprivredom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama u Hrvatskoj. Međutim, osnovni kvantitativni cilj Akcijskog plana o povećanju udjela površina pod ekološkom poljoprivredom u ukupnim poljoprivrednim površinama do 2016. godine na 8% nije ostvaren.

U 2015. godini ekološka proizvodnja žitarica za proizvodnju zrna (uključujući sjeme) iznosila je 31.066 t, korjenastih usjeva 4.562 t, industrijskog bilja 13.055 t, zelene krme sa oranica i vrtova 52.467 t, svježeg povrća 1.372 t, voća 6.385 t, maslina 611 t i grožđa 4.905 t (Državni zavod za statistiku RH, 2016).

Tablica 2. Korištena poljoprivredna površina i površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom u razdoblju 2005.-2015. god.

Godina	Korištena poljoprivredna površina (ha)	Površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom (ha)	Udjel ekoloških površina u ukupno korištenoj poljoprivrednoj površini (%)
2005.	1.210.780	3.184	0,26
2006.	1.230.183	6.008	0,48
2007.	1.201.756	7.577	0,63
2008.	1.289.091	10.010	0,77
2009.	1.299.582	14.193	1,09
2010.	1.333.835	23.282	1,74
2011.	1.326.083	32.036	2,41
2012.	1.330.973	31.904	2,39
2013. ¹⁾	1.568.881	40.660	2,59
2014. ¹⁾	1.508.885	50.054	3,32
2015. ¹⁾	1.537.629	75.883	4,94

¹⁾obuhvaćeno je i zajedničko zemljište koje može biti pašnjak ili ostalo korišteno poljoprivredno zemljište na kojem se više gospodarstava zajednički koristi državnim zemljištem za ispašu stoke

Izvor: Državni zavod za statistiku RH, 2010., 2014., 2015. i 2016.; Ministarstvo poljoprivrede, 2011. i 2016.

Prema načinu korištenja poljoprivrednih površina u ekološkoj poljoprivredi tijekom petogodišnjeg razdoblja 2005.-2009. godine, u 2005. i 2006. godini najzastupljenije su oranice, zatim su u 2007. i 2008. godini najzastupljenije livade i pašnjaci, a u 2009. godini opet su najzastupljenije oranice (Tablica 3.). Oranice su najzastupljeniji način korištenja poljoprivrednih površina u ekološkoj poljoprivredi tijekom petogodišnjeg razdoblja 2010.-2014. godine, a u 2015. godini najzastupljeniji su livade i pašnjaci. U razdoblju 2010.-2015. godine najveće povećanje bilježe ekološke livade i pašnjaci. U 2015. godini livade i pašnjaci su sudjelovale s 44,3%, oranice s 40,1%, voćnjaci s 7,4%, ljekovito bilje s 4,6%, maslinici s 1,8%, vinogradi s 1,2%, povrće s 0,5% i rasadnici s 0,1% u strukturi korištenih površina pod ekološkom proizvodnjom (Tablica 3.). Vjerojatni je razlog ovakve zastupljenosti livada i pašnjaka u strukturi korištenih površina pod ekološkom proizvodnjom manje zahtjevnost implementacija ekološkog sustava gospodarenja na tim kategorijama poljo-

privrednog zemljišta.

Tablica 3. Struktura površina pod ekološkom proizvodnjom u razdoblju 2005.-2015. god.

Kategorija korištenja zemljišta (ha)	Godine					
	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Oranice	2.214	2.958	2.916	2.800	9.766	17.066
Voćnjaci	84	201	575	792	1.264	1.770
Vinogradi	30	32	75	212	191	400
Maslinici	26	37	83	100	228	322
Livade i pašnjaci	740	2.620	3.496	5.603	1.998	2.452
Ljekovito bilje	-	-	214	226	279	388
Povrće	-	-	92	95	68	284
Ugar	30	102	40	100	84	156
Šume	60	59	87	82	315	444
Rasadnici	-	-	-	-	-	-
Ukupno	3.184	6.008	7.577	10.010	14.193	23.282

Kategorija korištenja zemljišta (ha)	Godine				
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Oranice	22.156	17.815	19.183	23.802	30.444
Voćnjaci	2.058	2.850	3.239	3.790	5.638
Vinogradi	614	633	791	931	913
Maslinici	600	860	1.330	1.472	1.334
Livade i pašnjaci	4.943	7.634	14.279	16.403	33.612
Ljekovito bilje	718	1.159	1.368	2.876	3.494
Povrće	143	160	165	304	343
Ugar	452	720	293	477	-
Šume	352	69	-	-	-
Rasadnici	-	-	-	-	103
Ukupno	32.036	31.904	40.660	50.054	75.883

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, 2016.

Prema prostornom rasporedu površina pod ekološkom proizvodnjom u razdoblju 2009.-2014. godine na prvom mjestu u svim godinama nalazi se Osječko-baranjska županija (Tablica 4.). Prema raspoloživim podacima resornog ministarstva, u 2014. godini na području Osječko-baranjske županije nalazi se 21,9% od ukupnih površina pod ekološkom proizvodnjom, a slijede je Splitsko-dalmatinska županija (12,8%) i Virovitičko-podravska županija (11,1%). U 2014. godini najmanje ukupnih površina pod ekološkom proizvodnjom evidentirano je na području Krapinsko-zagorske županije.

Tablica 4. Površine (ha) pod ekološkom proizvodnjom u županijama u razdoblju 2009.-2014. god.

Županija	Godine					
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Grad Zagreb	24	967	853	1.272	1.279	1.022
Zagrebačka	1.150	561	567	814	1.019	1.113
Splitsko-dalmatinska	106	175	455	387	5.712	6.407
Osječko-baranjska	3.694	7.912	8.935	7.608	8.426	10.981
Istarska	134	173	389	516	569	737
Požeško-slavonska	1.240	1.324	1.781	1.827	2.037	1.871
Šibensko-kninska	161	305	417	426	407	540
Koprivničko-križevačka	83	144	171	170	196	276
Bjelovarsko-bilogorska	623	812	1.695	1.362	1.425	1.648
Međimurska	323	358	545	699	555	1.004
Karlovačka	718	888	815	1.089	1.446	2.272
Vukovarsko-srijemska	303	867	1.515	1.007	1.073	1.944
Varaždinska	74	58	64	91	115	189
Ličko-senjska	312	326	1.298	1.250	1.660	2.823
Brodsko-posavska	1.330	2.364	3.597	2.637	2.622	3.110
Virovitičko-podravska	396	2.490	4.149	3.976	3.890	5.548
Sisačko-moslavačka	2.526	1.995	2.710	3.325	3.455	4.092
Zadarska	864	1.004	855	1.086	1.429	1.602
Krapinsko-zagorska	20	53	75	87	104	93
Dubrovačko-neretvanska	17	70	246	155	225	214
Primorsko-goranska	98	435	903	2.119	2.676	2.568
Ukupno	14.193	23.282	32.036	31.904	40.660	50.054

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, 2015.

Podaci o kretanju ekološke stočarske proizvodnje u razdoblju 2005.-2009. godine ukazuju da se ona u ovom razdoblju nalazila u ranoj fazi razvoja (Tablica 5.). Ekološka stočarska proizvodnja u razdoblju 2010.-2015. godine je u porastu u odnosu na prethodno petogodišnje razdoblje. U razdoblju 2010.-2015. godine najveći porast bilježi ekološka ovčarska proizvodnja, dok ekološka govedarska proizvodnja stagnira.

U 2015. godini ekološka proizvodnja mesa iznosila je 1.200 t, sirovog mlijeka 5.987 t, meda 48 t i konzumnih jaja 117.775 komada (Državni zavod za statistiku RH, 2016).

Tablica 5. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama u razdoblju 2005.-2015. god.

Vrsta stoke	Godine										
	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Goveda	315	345	2.749	5.813	6.144	9.796	7.646	5.640	6.540	7.308	7.002
Kopitari	45	19	134	417	484	452	920	507	874	291	265
Ovce	4.520	3.952	6.326	10.501	9.688	9.349	14.773	17.601	19.411	21.690	23.774
Koze	2.226	1.938	3.517	2.780	1.492	1.545	1.206	1.477	1.769	1.552	2.163
Svinje	181	184	473	336	1.299	130	448	1.361	1.122	961	1.114
Perad	5.717	1.180	2.885	3.598	1.612	1.137	2.107	1.947	2.036	2.540	2.093
Pčelinje zajednice	671	822	2.710	2.780	2.121	2.381	1.804	2.462	2.678	3.649	3.418
Kunići	0	11	81	-	50	50	0	23	47	5	0

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, 2016.

Ekološki uzgoj stoke moguć je na velikom dijelu zemlje prvenstveno na područjima u kojima se već tradicionalno uzgaja, kao što su Lika, Gorki Kotar, Dalmatinska zagora, te otoci u Dalmaciji. Na spomenutim područjima razvijena je ovčarska proizvodnja koja se temelji na izvornim pasminama ovaca visoke otpornosti, prilagodljivosti i izdržljivosti, ali nešto skromnije proizvodnje. Poticanje proizvodnje na tim područjima i korištenje domaćih pasmina u uzgoju omogućava stvaranje ekoloških proizvoda karakterističnih za ta područja (Vrdoljak i sur., 2009).

Tijekom jedanaestogodišnjeg razdoblja (2005.-2015.) zabilježeno je značajno povećanje površina i broja poljoprivrednih gospodarstava uključenih u ekološki uzgoj bilja i domaćih životinja u Republici Hrvatskoj, što ukazuje na pojačani interes poljoprivrednih gospodarstava za ovaj proizvodni sustav. Agroekološki resursi s kojima Republika Hrvatska raspolaže omogućavaju ekološku poljoprivrednu proizvodnju u znatno većem obujmu.

Tržište ekoloških proizvoda u Republici Hrvatskoj

Jačanje ekološke svijesti i ukazivanje na usku povezanost načina prehrane sa zdravljem pojedinca dovode do pozitivnih kretanja na tržištu ekoloških proizvoda. Na BioFachu, najvećem sajmu ekoloških proizvoda na svijetu, koji se održava svake godine u Nürnbergu, u veljači 2013. godine iznesen je podatak da je vrijednost globalnog tržišta ekološke hrane 45 milijardi eura, dok je vrijednost europskog tržišta ekološke hrane oko 21,5 milijardi eura (Kisić, 2014).

Usporedno s razvitkom ekološke poljoprivrede komisija EU u devedesetim godinama 20. stoljeća prepoznaje potrebu za reguliranjem odnosa na tržištu i donosi niz zakonskih propisa koji reguliraju područje ekološke proizvodnje i promet ekološkom hranom (Renko i Bošnjak, 2009). Da bi se definirali uvjeti i čimbenici ključni za daljnje širenje europskoga tržišta hrane pokrenut je projekt OMIARD (*Organic Market Initiatives and Rural Development*). U tom je projektu intervjuirano 129 stručnjaka s područja ekološke hrane (Padel i Foster, 2005). Rezultati istraživanja pokazali su da najvećim preprekama razvijanju tržišta sa strane ponude većina ispitanika smatra: fragmentirano i nerazvijeno tržište, nedostatak marketinških znanja, slabu kooperaciju i komunikaciju te niske izlazne cijene poljoprivrednih gospodarstava. Čimbenike poput male zastupljenosti ekoloških proizvoda u supermarketima i konkurenciju od strane ne-ekoloških alternativa ispitanici nisu smatrali bitnim

zaprekama. Ključnim problemima na strani potražnje ispitanici su identificirali: visoke maloprodajne cijene, slabu dostupnost ekoloških proizvoda, nedovoljnu informiranost potrošača i loše upoznavanje s proizvodima. Konkurencija ne-ekoloških supstituta i nedostatak kredibiliteta certifikacijskih kuća smatrani su manjim problemom (Padel i Foster, 2005).

Domaće tržište ekoloških proizvoda nije organizirano, djelomično uslijed nedostatnosti proizvoda, ograničenih preradbenih kapaciteta, te nedovoljne informiranosti potrošača. Također, domaće tržište nije odgovarajuće kontrolirano, što ima za posljedicu zloupotrebu naziva „eko“ ili „bio“ od strane trgovaca.

Iako hrvatska javnost ima općenito pozitivan stav o ekološkoj poljoprivredi, opća razina edukacije i informiranosti domaćeg tržišta o ekološkoj proizvodnji još je uvijek nedovoljno razvijena. Manje od 50% kupaca razlikuje ekološke proizvode od drugih proizvoda na tržištu (Brčić-Stipčević i Petljak, 2011).

Potražnja za ekološkim proizvodima u Hrvatskoj je u stalnom porastu, posebice kod urbanog stanovništva i inozemnih turista. Potrošači uglavnom preferiraju tradicionalne domaće proizvode specifične kakvoće koji su proizvedeni primjenom ekoloških načela. Međutim, slabo razumijevanje prirode ekoloških proizvoda potrošače navodi da sve lokalno proizvedene proizvode poistovjećuju sa ekološkim proizvodima (Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2011). Stoga se nameće potreba za intenziviranjem marketinških aktivnosti u svrhu adekvatnog pozicioniranja ekološke hrane na domaćem tržištu.

Turizam je značajan marketinški kanal pod uvjetom da skrbi o okolišu i ne ugrožava prihvatni kapacitet ekosustava. Na tom tragu, domaći turizam može imati koristi od povezanosti ekološke poljoprivrede i proizvodnje autohtonih proizvoda.

Renko i Bošnjak (2009) navode da se hrvatski proizvođači ekološke hrane nisu asortimanom i izborom lokacije prilagodili potrošačima koji kao najveću prepreku za kupnju ekološke hrane ističu upravo nepoznavanje mjesta prodaje.

Ponuda hrvatske ekološke poljoprivrede uglavnom se odnosi na domaće tržište uz još uvijek polupraznu potrošačku košaricu u pogledu količine i raznolikosti proizvoda. Dok su svježiji, ekološki proizvodi uglavnom domaće proizvodnje, ekološke prerađevine su uglavnom iz uvoza (Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2011).

Nacionalni zakonodavni okvir ekološke poljoprivrede

Zakonodavna osnova u području ekološke poljoprivrede obuhvaća Zakon o poljoprivredi (NN br. 30/15) i Pravilnik o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji (NN br. 19/16).

Zakonom o poljoprivredi (NN br. 30/15) uređuje se provedba Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda. U glavi X., poglavlju A Zakona o poljoprivredi (NN br. 30/15) uređuju se zadaće nadležnog tijela, izuzeća od proizvodnih pravila, kontrolni sustav, Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji, brisanje iz Upisnika subjekata ili Upisnika kontrolnih tijela, Povjerenstvo za ekološku proizvodnju i uvoz ekoloških proizvoda iz trećih zemalja.

Pravilnikom o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji (NN br. 19/16) propisuju se zadaće ministarstva nadležnog za poljoprivredu za provedbu Zakona o poljoprivredi, kojim se uređuje provedba Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007., Uredbe Komisije (EZ) br. 889/2008 od 5. rujna 2008. i Uredbe Komisije (EZ) br. 1235/2008 od 8. prosinca 2008., zatim pravila proizvodnje, uvjeti za ovlašćivanje kontrolnih tijela, obveze i zadaće kontrolnih tijela, način i uvjeti za upis u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji, vođenje baze podataka za poljoprivredni reprodukcijски materijal, pravila za izuzeća od proizvodnih pravila, pravila za skraćenje prijelaznog razdoblja, katalog sankcija i pravila za sadržaj, veličinu i izgled nacionalnog znaka za označavanje ekoloških proizvoda.

Normativni okvir za ostvarivanje potpore ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji obuhvaća Zakon o poljoprivredi (NN br. 30/15) i Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2017. godinu (NN br. 19/17) koji detaljno uređuje IAKS mjeru ruralnog razvoja ekološki uzgoj (mjera 11) s dvije podmjere: plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode te plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda.

SWOT analiza ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

Temeljem analize stanja, pomoću SWOT analize sažeto su prikazani osnovni čimbenici koji utječu ili mogu utjecati na razvoj ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj u budućem srednjoročnom razdoblju (Tablica 6.).

Tablica 6. SWOT analiza ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

Snage (S)	Slabosti (W)
<ul style="list-style-type: none"> - raspoloživi agroekološki resursi za ekološku poljoprivredu - značajno povećanje površina i broja poljoprivrednih gospodarstava uključenih u ekološki uzgoj bilja i domaćih životinja - povećani interes poljoprivrednih gospodarstava za ekološku poljoprivredu - relativno niska potrošnja agrokemikalija u konvencionalnoj i integriranoj proizvodnji zbog čega je moguć lakši prijelaz na ekološki proizvodni sustav - postojanje normativnog okvira - povoljan geoprometni smještaj 	<ul style="list-style-type: none"> - dugogodišnji trend depopulacije i starenja ruralnog prostora - nepovoljna vlasnička i posjedovna struktura poljoprivrednog zemljišta (usitnjenost i fragmentiranost zemljišnog posjeda) - degradacija poljoprivrednih prostora nekorištenjem u primarnoj namjeni - nedostatna domaća ekološka poljoprivredna proizvodnja - nedostatni prerađivački kapaciteti - visoki troškovi ekološke proizvodnje uz upitnu profitabilnost - (pre)visoka cijena ekoloških proizvoda na domaćem tržištu - neodgovarajuća razina tehnoloških i marketinških znanja o ekološkoj poljoprivredi - nerazvijenost domaćeg tržišta ekoloških proizvoda i inputa za ekološku proizvodnju - nedovoljno praćenje i kontrola ekoloških proizvoda na domaćem tržištu - nedostatna suradnja, horizontalna i vertikalna, te neusklađenost među nadležnim institucijama
Prilike (O)	Prijetnje (T)
<ul style="list-style-type: none"> - porast potražnje za ekološkim proizvodima - izvozni potencijal ekoloških proizvoda - novi trendovi u turizmu koji pogoduju razvoju ruralnog turizma - proširenje proizvodnog asortimana - okrupnjavanje proizvodnje i prodaje - uspostava efikasnog sustava otkupa i distribucije ekoloških proizvoda - uključivanje civilnog društva u razvoj ekološke poljoprivrede - raspoloživa sredstva iz fondova EU 	<ul style="list-style-type: none"> - razmjerno komplicirane pojedine zakonske procedure i postupci implementacije ekološke poljoprivrede - nedostatna stručna potpora ekološkim proizvođačima - tržišni pritisak jeftinijih ekoloških proizvoda iz okruženja - moguće afere zbog zloupotreba naziva „eko“ ili „bio“ - nedovoljna apsorpcija i korištenje sredstava iz fondova EU zbog nepripremljenosti potencijalnih korisnika

Izvor: vlastito istraživanje

Zaključak

Poticanje poljoprivrednih gospodarstava na implementaciju ekološke poljoprivrede utjecalo bi na revitalizaciju ruralnih područja i posljedično na očuvanje lokalnog kulturnog identiteta. Ekološka poljoprivreda ekonomski je održiva budući da je globalno tržište nezasićeno ekološkim proizvodima. Međutim, prelazak s konvencionalne ili integrirane proizvodnje na ekološku nije jednostavan te iziskuje posjedovanje odgovarajućih znanja i vještina.

Tijekom jedanaestogodišnjeg razdoblja (2005.-2015.) zabilježeno je značajno povećanje površina i broja poljoprivrednih gospodarstava uključenih u ekološki uzgoj bilja i domaćih životinja u Republici Hrvatskoj, što ukazuje na pojačani interes poljoprivrednih gospodarstava za ovaj proizvodni sustav. Ekološko stočarstvo nalazilo se u razdoblju 2005.-2009. godine u ranoj fazi razvoja, a u razdoblju 2010.-2015. godine je u porastu u odnosu na prethodno petogodišnje razdoblje, pri čemu najveći porast bilježi ekološko ovčarstvo, dok ekološko govedarstvo stagnira. Agroekološki resursi s kojima Republika Hrvatska raspolaže omogućavaju ekološku poljoprivrednu proizvodnju u znatno većem obujmu.

Domaće tržište ekoloških proizvoda nije odgovarajuće organizirano i kontrolirano, zbog čega je potrebno uložiti dodatne napore u razvoj tržišne infrastrukture, marketinške aktivnosti i nadzor ekoloških proizvoda.

SWOT analizom je identificirano ukupno trideset (30) elemenata koji utječu ili mogu utjecati na razvoj ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj tijekom budućeg srednjoročnog razdoblja, od čega šest (6) snaga, jedanaest (11) slabosti, osam (8) prilika i pet (5) prijetnji.

Rezultati SWOT analize pokazuju da su ključni elementi snaga raspoloživi agroekološki resursi i povećani interes poljoprivrednih gospodarstava za ekološku poljoprivredu.

Među ključne slabosti mogu se ubrojiti nepovoljna vlasnička i posjedovna struktura poljoprivrednog zemljišta, nedostatna domaća ekološka poljoprivredna proizvodnja i prerađivački kapaciteti, neodgovarajuća razina tehnoloških i marketinških znanja o ekološkoj poljoprivredi te nerazvijenost domaćeg tržišta ekoloških proizvoda i inputa za ekološku proizvodnju.

Kao najvažnije prilike utvrđene su porast potražnje za ekološkim proizvodima, proširenje proizvodnog asortimana i interes za okrupnjavanje ekološke poljoprivredne proizvodnje i prodaje ekoloških proizvoda, dok su ključne prijetnje budućem razvoju razmjerno komplicirane pojedine zakonske procedure i postupci implementacije ekološke poljoprivrede i tržišni pritisak jeftinijih ekoloških proizvoda iz okruženja.

Literatura

- Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. godine (2011). Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja.
- Biljna proizvodnja u 2014. (2015). Državni zavod za statistiku RH.
- Biljna proizvodnja (2016). Ministarstvo poljoprivrede.
- Biljna proizvodnja po županijama (2015). Ministarstvo poljoprivrede.
- Brčić-Stipčević, V., Petljak, K. (2011). Istraživanje kupovine ekološke hrane u Republici Hrvatskoj. *Tržište* 2, 189-207.
- Broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji (2016). Ministarstvo poljoprivrede.
- Darnhofer, I. (2005). Organic farming and rural development: Some evidence from Austria. *Sociologia Ruralis* 4, 308-323.
- Ekološka proizvodnja u 2015. (2016). Državni zavod za statistiku RH.
- Grahovac, P. (2005). Ekonomika poljoprivrede. Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb.
- International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) (2008) Definition of Organic Agriculture, <<http://www.ifoam.bio/en/organic-landmarks/definition-organic-agriculture>>. Pristupljeno 30. rujna 2015.

- Kisić, I. (2014). Uvod u ekološku poljoprivredu. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Padel, S., Foster, C. (2005). Exploring the gap between attitudes and behaviour: understanding why consumers buy or do not buy organic food. *British Food Journal* 8, 606-625.
- Petljak, K. (2011). Pregled razvoja i obilježja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. *Ekonomski vjesnik* 2, 382-395.
- Površine u ekološkoj poljoprivredi 2005.-2015. (2016). Ministarstvo poljoprivrede.
- Pravilnik o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji, Narodne novine br. 19/16.
- Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2017. godinu, Narodne novine br. 19/17.
- Puđak, J., Bokan, N. (2011). Ekološka poljoprivreda - indikator društvenih vrednota, *Sociologija i prostor* 2, 137-163.
- Renko, S., Bošnjak, K. (2009). Aktualno stanje i perspektive budućeg razvoja tržišta ekološke hrane u Hrvatskoj. *Ekonomski pregled* 7-8, 369-395.
- Slijepčević, V. (2002). Ekološka proizvodnja, Saturn, Zagreb.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2010. (2010). Državni zavod za statistiku RH.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014. (2014). Državni zavod za statistiku RH.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016. (2016). Državni zavod za statistiku RH.
- Stočarska proizvodnja 2005.-2015. (2016). Ministarstvo poljoprivrede.
- Udio ekoloških površina u odnosu na ukupno korišteno poljoprivredno zemljište (2016). Ministarstvo poljoprivrede.
- Vrdoljak, M., Kegalj, A., Čalić, S. (2009). Ekološka proizvodnja zemalja srednje Europe. *Stočarstvo* 4, 297-308.
- Zakon o poljoprivredi, Narodne novine br. 30/15.
- Znaor, D. (1996). Ekološka poljoprivreda. Nakladni zavod Globus, Zagreb.

Review article

Status overview and development prospect of organic agriculture in Croatia

Abstract

The aim is to identify the condition of production capacity and structure of organic farming, organic products market and the legal framework of organic farming in the Republic of Croatia. Using SWOT analysis we identified the main factors that affect or may affect the possibilities of organic farming development in the Republic of Croatia in the medium term. During the eleven-year period (2005-2015) it was recorded a significant increase in production area and the number of farms involved in organic farming in Croatia, indicating a heightened interest farms for this production system. Agro ecological resources with which Croatia has could enable organic agricultural production in a much larger scale. SWOT analysis has identified thirty (30) elements that affect or may affect the development of organic agriculture in the Republic of Croatia in the medium term, of which six (6) strengths, eleven (11) weaknesses, eight (8) opportunities and five (5) threats.

Keywords: organic agriculture, SWOT analysis, development, Croatia